

У зв'язку із цим розробка проблеми просторового орієнтування дітей з порушеннями зору є однією з найважливіших проблем тифлопедагогіки й тифлопсихології.

Література:

1. Земцова М.И. Особенности познавательной деятельности слепых / М.И. Земцова - В кн.: Психологическая наука в СССР. - М, 1960. - Т.2.-С. 542-569.
2. Крет Я.В., Байкіна Н.Г. Ранняя диагностика та корекція психомоторики дітей із вадами психофізичного розвитку / Я.В. Крет, Н.Г. Байкіна. - Видавництво ЗНУ, 2007.- 294 с.
3. Кручинин В.А. Пространственная ориентировка детей с нарушением зрения в процессе учебной деятельности / В.А. Кручинин. Сб. Физическое воспитание детей в специальных школах. Горький : 1983.- С. 11-15.
4. Кручинин В.А., Давидов В.И., Суконников В. Л. К методике исследования сравнительной роли различных анализаторов / В.А. Кручинин, В.И. Давидов, В. Л. Суконников. Сб.Физическое воспитание детей в специальных школах. Горький : 1983. - 60 с.
5. Кладницкая Л.А. Ориентировка детей в пространстве на уроках физкультуры в 1 классе / Л.А. Кладницкая. — Известия АПН РСФСР. Вып. 86. 1956. с. 159—163.

УДК 376.3-056.36:-053.4

Рецензент
Мерсіянова Г.М.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗМІСТУ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

О.В.Чеботарьова

У статті розкриваються основні науково-методичні підходи, покладені автором в основу розробки змісту програми з трудового виховання в спеціальних дошкільних закладах для розумово відсталих дітей.

Ключові слова: *трудове виховання, розумово відсталі діти, трудова діяльність.*

В статье раскрываются основные научно-методические подходы, положенные автором в основу разработки содержания программы трудового воспитания в специальных дошкольных учреждениях для умственно отсталых детей.

Ключевые слова: трудовое воспитание, умственно отсталые дети, трудовая деятельность.

This article covers main conceptual theses, that are the base of content of upbringing in the special garden for mentally defective children.

Keywords: labor upbringing, mentally defective children, labor activity.

Одним із важливих завдань оптимізації спеціальної освіти в цілому є забезпечення високої продуктивності її дошкільної ланки. У зв'язку з цим виникає потреба визначення чітких методологічних засад, що враховують сучасні світові та європейські тенденції розвитку дошкільної освіти і водночас ґрунтуються на національних надбаннях, вітчизняній культурі. Завдання охорони життя і збереження здоров'я дітей, їх розвитку повинні стати пріоритетними [1].

Відповідно до стратегічного розвитку освіти, спеціальна дошкільна ланка потребує значного удосконалення, перегляду змісту і форм на основі максимального врахування індивідуальних особливостей і можливостей дітей дошкільного віку. Акцент у змісті сучасної освіти зроблено на розвитку особистості вихованців, їх індивідуальності через створення педагогами розвивального середовища, формування у дітей системи ціннісних ставлень до природи, культури, людей та власного «Я».

«Головна мета спеціальної дошкільної освіти в Україні – цілісний розвиток дитини з особливостями психофізичного розвитку як особистості. Досягнення цієї мети передбачає забезпечення фізичного благополуччя дитини, її позитивного самопочуття, створення сприятливих умов її духовного, психічного, і соціального розвитку. Усі вказані чинники розглядаються як рівноцінні, оскільки вони є однаково важливими для процесу особистісного зростання дитини» [2].

Одним із пріоритетних напрямків цілісного розвитку дитини з розумовою відсталістю є трудове виховання, якому у дошкільному закладі приділяється особлива увага.

Слід зазначити, що значний досвід трудового виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку накопичено спеціальною педагогікою. На основі фундаментальних психолого-педагогічних досліджень (Л.С.Виготський, Б.І.Пінський, Ж.І.Шиф, В.Ю.Карваліс, С.Л.Мирський, К.М.Турчинська, О.П.Хохліна та ін.), дефектологи створили та обґрунтували програми трудового навчання, при цьому зміст їх будується з урахуванням інтелектуальних можливостей дитини і набуття нею різномісних трудових навичок та вмінь (Г.М.Дульнев, В.В.Коркунов, С.Л.Мирський, Г.М.Мерсіянова, Н.В.Павлова та ін.). Однак основна увага науковців була приділена трудовому навчанню та вихованню у спеціальній школі.

Особливе місце в галузі трудового виховання дітей з порушеннями інтелекту в спеціальній дошкільній педагогіці займають дослідження С.І.Давидової, Е.К.Гульянц, Л.В.Каліннікової, Н.Г.Морозової,

Н.Д.Соколової, в яких розглядаються особливості відношення до праці дітей дошкільного віку і запропоновані оригінальні прийоми і методи активізації інтересу до цього виду діяльності. Увага науковців зверталась на формування у дітей дошкільного віку соціально-трудової адаптації.

Загальні підходи до організації та зміст трудового виховання у дошкільних закладах та групах визначені «Програмою виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку» (2000 р.). У розділі «Трудове виховання» (автор – Л.К.Чумак) висвітлено зміст корекційно-розвивальної роботи для дошкільного віку з трудової діяльності. Матеріали кожного розділу згруповано за роками навчання. До розділу йде пояснювальна записка, в якій висвітлено основні завдання та особливості методичної і корекційної роботи над його змістом.

Однак стрімкий потік соціально-економічних перетворень, які відбулися за останнє десятиріччя, спеціальні психолого-педагогічні дослідження вітчизняних вчених (В.В.Тарасун, В.В.Золотоверх, Т.Л.Бердник, В.А.Ковальчук, А.Г.Обухівська, Н.М.Стадненко, М.П.Матвеева, В.В.Тищенко, Д.І.Шульженко, С.В.Трикоз та ін.) та зарубіжних (Л.М.Шипіцина, А.А.Катаєва, О.Е.Стребелева, О.П.Гаврилушкіна, Н.Д.Соколова, Ю.А.Разенкова, О.М.Калініна, В.А.Шинкаренко) свідчать про необхідність удосконалення змісту дошкільного виховання з урахуванням особливостей психічного розвитку розумово відсталих дітей, *зміни застарілої парадигми «вчити всьому», яке забезпечує пасивне виживання, засвоєння готових знань на активну, свідому діяльність особистості.*

Аналіз педагогічного досвіду свідчить, розумово відсталі діти, які поступають у спеціальні дошкільні установи, як правило, безпомічні в самообслуговуванні (не вміють вдягатися, роздягатися, користуватися туалетом, мити руки, вмиватися, їсти тощо), не можуть виконати прості трудові доручення (допомогти у прибиранні приміщення, накрити стіл, полити квіти), у них несформовані передумови трудової діяльності. Предметні дії у розумово відсталих дошкільників характеризуються несформованістю і недосконалістю, цей процес відбувається досить складно. Однак опанування елементів трудової діяльності має важливе значення для пізнавального та особистісного розвитку дитини. Вказані прогалини розвитку пояснюються неправильним вихованням дитини у сім'ї та відсутністю вчасної корекційно-педагогічної допомоги фахівців [3].

Змістовий компонент трудового виховання у спеціальному дошкільному закладі потребує оновлення з урахуванням реалізації гуманістичної, особистісно-зорієнтованої парадигми спеціальної освіти.

Відтак серед основних науково-методичних підходів створення програми трудового виховання, яка є одними із напрямків, що входить до Базового програмно-методичного комплексу для дітей з розумовою відсталістю (автори - Вдовиченко І.В., Блеч Г., Трикоз С.В., Чеботарьова О.П. та ін.), варто назвати такі:

- визнання своєрідності та унікальності періоду дошкільного дитинства, його особливої ролі в становленні особистості;
- надання пріоритету повноцінному проживанню розумово відсталим дошкільником сьогодні перед його підготовкою до навчання у школі;
- відмова від надмірної інтелектуалізації, регламентації та інтенсифікації життя дитини;
- цілісний, інтегральний підхід до розвитку розумово відсталої дитини, виховання потреби у трудовій діяльності, зацікавленості в отриманні результату;
- створення сприятливих умов для трудової активності дітей;
- посилення уваги корекційно-розвивальному впливу на особистість у процесі трудової діяльності;
- врахування наступності в діяльності дошкільної та початкової шкільної ланок освіти в галузі трудового навчання та виховання;
- посилення педагогічної просвіти батьків дітей щодо трудового виховання їхніх дітей.

Таким чином, визначені науково-методичні підходи щодо трудового виховання розумово відсталих дошкільників сприятимуть успішній соціалізації дітей, забезпечить їхній оптимальний психофізичний розвиток в цілому.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми (Є.Гульянци, С.І.Давидова, В.С.Савельєва та ін.), позитивний досвід трудового виховання у спеціальних дитячих закладах свідчить, що корекційно-педагогічна робота з трудового виховання дошкільників з розумовою відсталістю повинна спрямовуватись на доступне і посильне самообслуговування, прості види ручної та господарсько-побутової праці, праці у природі [4].

Завданнями трудового виховання дітей з інтелектуальною недостатністю в дошкільному віці є:

- формування інтересу до праці оточуючих людей і знань про нього;
- розвиток емоційно-позитивного відношення до праці й прагнення до самостійності в праці;
- формування знань, необхідних для усвідомленого й безпечного виконання трудових завдань;
- навчання діям наслідування, за разком й словесною інструкцією;
- навчання виконанню доступних процедур самообслуговування, господарсько-побутових робіт, операцій ручної праці, доручень по догляду за рослинами й тваринами:
- розвиток моторики рук і зорово-рухової координації в процесі навчання прийомам праці;
- навчання застосуванню предметів-знарядь;
- розвиток умінь орієнтуватися в завданні, визначати й догримуватися плану роботи, контролювати її результати.

• розвиток у процесі трудової діяльності уваги, сприймання, наочного мислення, мови;

• формування позитивних якостей особистості;

• формування вміння працювати в колективі.

Реалізація завдань трудового виховання здійснюється у взаємозв'язку із завданнями інших напрямків корекційно-педагогічної роботи, зокрема сенсорним вихованням, ознайомленням з навколишнім світом, розвитком мовлення, формуванням математичних уявлень. Особливе значення для трудового виховання має використання ігрової діяльності. Гра, ігрові й цікаві моменти використовуються і як засіб мотивації діяльності дітей. У процесі гри закріплюються первинно сформовані навички й уміння. Такий підхід є традиційним, а розробки ігор широко представлені в спеціальній літературі.

Отже, науково-методичні підходи щодо змісту трудового виховання враховують індивідуальні особливості розумово відсталих дітей та забезпечують формування передумов трудової діяльності, залучають дітей до творчого мислення і активної пізнавальної діяльності. Значна увага приділяється творчості дошкільнят, спрямованій на формування обґрунтованої, спланованої діяльності з використанням творчо-інтелектуальних знань і вмінь. Розробка нової програми з трудового виховання сприятиме підвищенню інтересу дошкільників з розумово відсталістю до трудової діяльності, природи рідного краю, корекції пізнавального, мовленнєвого, емоційно-вольового розвитку, формуванню їх особистісних якостей.

Література:

1. Концепція розвитку дошкільної освіти на 2010-2016. Проект.– 2008 р.
2. Психологічні умови ефективності дошкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я / За наук. ред. В.В.Тарасун.– К.: ПП «Актуальна освіта» - 2005.- 286 с. з іл.
3. Програма виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. – К.: ТОВ «ЛДЛ», 2000. – 120 с.
4. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталості дитини: Підручник. – К.:Знання, 2008.- 359с.
5. Чеботарьова О.В. Удосконалення змісту трудового навчання в учнів спеціальної школи // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод.зб.: Вип. 11./ За ред. В.В.Засенка. – К.: Наук. Світ, 2009. -с. 291-295.